

Återskapa minst tjugofem lämpliga revir för vitryggig hackspett kring Färnebofjärden!

Naturskyddsföreningens förslag till åtgärder

Naturskyddsföreningen

Återskapa minst tjugofem lämpliga revir för vitryggig hackspett kring Färnebofjärden!

Naturskyddsföreningens förslag till åtgärder

Sammanfattning

Den vitryggiga hackspetten är en av landets mest hotade fågelarter. Dess försvinnande beror i huvudsak på att det moderna skogsbruket under många år har minskat tillgången på död lövved i skogarna. Naturskyddsföreningen driver sedan många år "Projekt Vitryggig hackspett" som syftar till att återfå en hållbar population av arten. Projektet arbetar främst med att söka skydda eller återskapa lämpliga miljöer för arten samt att på tre platser i landet, varav två vid Nedre Dalälven, årligen utplantera fåglar som fötts upp i fångenskap.

Vitryggprojektet eftersträvar att det skapas en tillräcklig mängd områden på rimligt avstånd från varandra och som är stora nog och har de kvaliteter ifråga om andel lövträd och andel död ved att de tillsammans kan upprätthålla en population av arten. Ett optimalt vitryggrevir ska inom totalt 500 hektar innehålla minst 100 hektar skog med minst 85 % löv och 20 kubikmeter död lövved per ha samt ha högst 15 % gran.

Nedre Dalälven är ett av de områden i landet där vitryggar planteras ut. Ingenstans finns så stora möjligheter att skapa/återskapa ett kluster av lämpliga revir för vitryggig hackspett som här. Det område som nu är Färnebofjärdens nationalpark med närmaste omgivning har hyste i mitten av 1970-talet minst tio par av arten. Det var en stor andel av de 25 par som då fanns vid hela Nedre Dalälven och av de ca 100 par som uppskattades häcka i landet som helhet.

Tyvärr har många av de gamla reviren försämrats på grund av att gran vuxit upp i såväl svämskogarna som i angränsande delar av annan lövskog samt genom att grova strandnära aspar i stor skala fällts av bäver och att återväxten därefter betats av älg.

Detta projekt, genomfört av Stig Holmstedt Planark Konsult HB och finansierat av Naturskyddsföreningens länsförbund i Gävleborg, Uppsala, Västmanland och Dalarna, pekar ut minst 28 områden vid eller inom ett avstånd av högst 15 km från Färnebofjärden som i så stor utsträckning som möjligt uppfyller, eller med lämpliga åtgärder kan uppfylla, kriterierna för ett optimalt vitryggrevir vad gäller storlek, andel löv och gran samt mängd död lövved.

Ett stort antal områden har studerats och av dessa har 28 valts ut (ifråga om ytterligare två har närmare studier rekommenderats). De och de åtgärder som de är i behov av beskrivs i rapporten.

Rapporten vänder sig till en rad aktörer som tillsammans skulle kunna skydda och utveckla de här redovisade områdena. Det är viktigt att aktörerna samordnar sig och drar lärdom av varandras erfarenheter samt att de föreslagna åtgärderna genomförs med hög prioritet. Det är idag, inte om tio eller femtio år, vi måste agera för att rädda den vitryggiga hackspetten!

Bakgrund

Den vitryggiga hackspetten är en av landets mest hotade fågelarter. Dess försvinnande beror i huvudsak på att det moderna skogsbruket under många år har minskat tillgången på död lövved i skogarna. Naturskyddsföreningen driver sedan många år "Projekt Vitryggig hackspett" som syftar till att återfå en hållbar population av arten. Projektet arbetar med att söka skydda eller återskapa

lämpliga miljöer samt att på tre platser i landet, varav två vid Nedre Dalälven, årligen utplantera fåglar som fötts upp i fångenskap.

Målet är bl.a. att det skapas en tillräcklig mängd områden på rimligt avstånd från varandra och som är stora nog och har de kvaliteter ifråga om andel lövträd och andel död ved att de kan upprätthålla en population av arten.

Nedre Dalälven är ett av de områden i landet där vitryggar planteras ut. Ingenstans finns så stora möjligheter att skapa/återskapa ett kluster av lämpliga revir för vitryggig hackspett som i och kring Färnebofjärdens nationalpark. Denna trakt hyste i mitten av 1970-talet minst tio par vitryggig hackspett, konfirmerade med bofynd. Det var en stor andel av de 25 par som då fanns vid hela Nedre Dalälven och av de ca 100 par som uppskattades häcka i landet som helhet.

Häckningsområdena är kvar i den meningen att de inte utsatts för skogsbruk sedan dess. Däremot har många av dem försämrats på grund av att gran vuxit upp i såväl svämskogarna som i angränsande delar av annan lövskog samt genom att grova strandnära aspar i stor skala (uppskattningsvis mellan 5000 och 10000 sedan slutet av 1980-talet) fällts av bäver och att återväxten därefter betats av älg. Svämskogarna med angränsande lövrika skogar är nationalparkens viktigaste miljö för såväl vitryggig hackspett som många andra rödlistade arter.

Den vattenkänsliga granen gynnas av minskade våröversvämningar, såväl i amplitud som i varaktighet, till följd av utbyggnaden av vattenkraft längre uppströms i älven. Granen tränger ut eller skuggar lövträden så att de kommer att innehålla färre vedinsekter vilket i sin tur missgynnar såväl vitryggig hackspett som flera andra arter hackspettar.

Bävern kom till Sverige när inlandsisen drog sig tillbaka och lövträden vandrande in. Den var under 1300- och 1400-talet ett vanligt djur i vår natur och kom tidigt att jagas för sin värdefulla päls och bävergällens "undergörande" egenskaper. I mitten av 1700-talet hade den blivit sällsynt, och vid slutet på 1800-talet var den helt utrotad från vårt land. Från en liten spillra av den kvarvarande norska populationen inplanterades 1920 några djur i Bjurälven i Jämtland. Denna inplantering följdes av några till. Därefter har arten så småningom spridit sig till större delen av Sverige och vi har nu en stam på cirka 100 000 djur. Den explosionsartade expansionen beror bl.a. på att intresset att jaga arten numera är litet samt på att dess viktigaste predator, vargen, saknas på de flesta håll. De första bävrarna etablerade sig vid Färnebofjärden år 1987. Sedan dess har stammen vuxit kraftigt, både här och i landet i övrigt. 2016 års inventering i nationalparken visar 68 hyddor, varav 27 aktiva.

Bävern är bra för den biologiska mångfalden när den dämmer mindre vatten och på så sätt skapar långsamt döende ved. Sådana dämningar förekommer dock inte vid Färnebofjärden eller i dess tillflöden. Bosättningarna (hyddor och jordhålor) ligger i strandkanterna och bävrarnas påverkan handlar om avverkning i stor skala av främst s.k. svämskog av strandnära lövträd, mest aspar, men även björkar och mindre ekar.

Födosöken sker till 90 % inom 30 meter från strandlinjen. Det är dock här som de mest solbelysta asparna (med flest insekter) står. Trädförnyringen är på de allra flesta håll obefintlig – den äts upp av framför allt älg.

Hittills har uppskattningsvis mellan 5000 och 10000 strandnära aspar fällts och på många håll, särskilt i de tidigare finaste svämskogarna, är en avsevärd andel av aspen borta. Det är inte svårt att göra en prognos om när i stort sett alla svämskogar kommer att vara förödda.

Beskrivning av projektet

Att återställa ett större antal lämpliga revir för vitryggig hackspett runt Färnebofjärden är den kanske viktigaste åtgärd som kan vidtas för artens framtid i Sverige. Åtgärder för vitryggig hackspett är dessutom gynnsamma för en lång rad andra rödlistade och hotade arter.

Ett optimalt vitryggrevir ska inom totalt 500 hektar innehålla minst 100 hektar skog med minst 85 % löv och 20 kubikmeter död lövved per ha samt ha högst 15 % gran.

Detta projekt, genomfört av Stig Holmstedt Planark Konsult HB och finansierat av Naturskyddsföreningens länsförbund i Gävleborg, Uppsala, Västmanland och Dalarna, syftar till att peka ut lämpliga områden vid eller inom 15 km från Färnebofjärden som i så stor utsträckning som möjligt uppfyller, eller med lämpliga åtgärder kan uppfylla, nämnda kriterier. I denna rapport redovisas gjorda respektive framdeles nödvändiga åtgärder för att bevara eller utveckla 28 områden för vitryggens bästa. Åtgärderna handlar i huvudsak om att hugga bort gran samt att skapa död ved genom att t ex ringbarka björk och al eller toppkapa alternativt på annat sätt skada asp.

I vissa fall kan även naturvårdsbränningar gynna vitryggen genom att skapa död ved och på sikt en följande lövgeneration. Erfarenheter visar dock att åtminstone branddödade aspar, det viktigaste trädet för vitryggen, snabbt tappar barken, torkar och sedan blir mindre intressanta för vedinsekter och hackspettar. Man bör därför undvika att bränna lövrika bestånd som t.ex. de på södra Loberget i nationalparken, där det efter avverkning år 1972 kommit upp rikligt med björk. På lång sikt – uppemot 50 år – kan det efter brand komma upp en lövrik första generation av skog, men då förutsatt att lövet dessförinnan inte betats bort av älg.

Även om det inte alltid går att hitta så stora områden med lövskog som 100 hektar bör man ändå söka områden som uppfyller de övriga kriterierna, d v s hoppas på att kvaliteten i viss mån kan ersätta kvantiteten.

Rapporten vänder sig till en rad aktörer som tillsammans skulle kunna skydda och utveckla de här redovisade områdena. Det är viktigt att aktörerna samordnar sig och drar lärdom av varandras erfarenheter samt att de föreslagna åtgärderna genomförs med hög prioritet. Det är idag, inte om tio eller femtio år, vi måste agera för att rädda den vitryggiga hackspetten!

Översikt

I detta avsnitt redovisas översiktligt de 28 områden inom nationalparken samt inom 15 kilometer från denna som bedömts uppfylla eller med ytterligare åtgärder kunna uppfylla kriterierna för ett optimalt vitryggrevir. För de områden där arten har häckat sedan år 1972 anges antalet konstaterade häckningar.

Områdena redovisas även på kartorna 1-3 inom fyrkanter om femhundra hektar.

A. Områden i huvudsak inom Färnebofjärdens Nationalpark.

Arbetet med att revidera skötselplanen för Färnebofjärdens Nationalpark pågår och skall, efter remiss under vintern 2017, vara klart senare detta år. Planen är ca tio år försenad, vilket tyvärr har inneburit lika många förlorade år när det gäller att sköta vissa områden för att åter bli lämpliga för vitryggig hackspett och andra lövberoende arter. Som nämnts ovan har ökad graninväxt i svämskogarna samt bäverns massiva fällningar av framför allt strandnära asp varit mycket negativa för nämnda arter.

Inom nationalparken finns sex områden där vitryggig hackspett har häckat under åren 1972- 1995. Dessutom finns ytterligare två områden där åtgärder skulle kunna skapa lämpliga revir. Skötselplanen måste ge utrymme för att återställa dessa områden till lämpliga vitryggrevir genom att gran tas bort/ringbarkas i svämskogar och vissa angränsande områden av lövblandskog, att en viss mängd lövträd dödas för att öka mängden substrat samt att bäverpopulationen kraftigt reduceras.

De sex områdena där arten häckat sedan år 1972 är

- A1.** Norra Mattön-Vinön- norra Gärdsvekarna-Koverstamyran. (tillsammans med Bergviks vitryggområde, **D2**, norr därom). Tre häckningar. Karta 1.
- A2.** Vedön-arkipelagen – södra Gärdsvekarna. 14 häckningar. Karta 1
- A3.** Sissuddarna-Hyndmyran. Två häckningar. Karta 1
- A4.** Täljkniven-Ängsön-Hästholmen-Eknäset- Torrön-Stadarna. 21 häckningar(vissa år två häckningar). Karta 1.
- A5.** Lillån. 10 häckningar. Karta 1.
- A6.** Storån. 12 häckningar. Karta 1.

Och de två övriga är

- A7.** Västerön-Finnbyggeön-Sevedskvarn. Karta 1.
- A8.** Gångborn m. m. Karta 1.

B. Områden i näraliggande befintliga eller blivande naturreservat.

Vitrygg har sedan år 1972 häckat i områdena

- B1.** Storön-Edsbäckön-Björkö-Ormholmen-Näset-Pellesberget-Ingmurhammar i nuvarande Gysinge och Hedesundafjärdens naturreservat. Sju häckningar. Karta 1.
- B2.** Brobäcken-Björkholmen i Hedesundafjärdens naturreservat. Två häckningar. Karta 3.
- B3.** Ålboån i Jordbärsmurens naturreservat. Två häckningar. Karta 3.
- B4.** Kerstinbomyrans blivande naturreservat. Sannolikt ett flertal häckningar på 1970-talet. Karta 3.
- B5.** Istamyran i Ista naturreservat. En häckning. Karta 1.
- B6.** Bysjöholmarnas och Fullsta naturreservat(tillsammans med avtalsområdena vid Näckenbäck, **F4**). Minst två häckningar. Karta 2.

Två andra utvecklingsbara områden för vitrygg är

- B7.** Ölstabrändans naturreservat. (tillsammans med närliggande avtalsområden, **F6**). Karta 2.
- B8.** Fågle blivande naturreservat. Karta 1.

Bramsöfjärdens blivande naturreservat med två häckningar på 1970- och 80 talet har övervägts, men måste anses så svårt skadat av bäver att det här saknas möjligheter att inom rimlig tid skapa ett optimalt vitryggrevir. Möjligen kan bränningar på de större öarna på lång sikt (minst 50 år) kunna skapa ett sådant.

C. Områden i föreslaget men tills vidare stoppat naturreservat.

- C1.** Laggarboån-södra Fängsjön. En häckning. Karta 1.

D. Bergviks Vitryggområden

- D1.** Vänsterberget m.m. Karta 2.
- D2.** Koversta (tillsammans med närliggande områden i nationalparken, **A1**). Ej visat på kartorna.

E. Vitryggområde på Sveaskogs mark

E1. Mellersta Hallaren. Karta 2.

F. Områden med naturvårdsavtal, upprättade av Skogsstyrelsen på privat mark.

F1. Hallaren. Karta 2. Obs två områden á 500 hektar.

F2. Kilsån. Karta 2.

F3. Bännäck. Karta 2.

F4. Näckenbäck (tillsamman med Bysjöholmarnas och Fullsta naturreservat, **B6**). Karta 2.

F5. Storsjön i Möklinta. Karta 2.

F6+F7. Ölsta (tillsammans med Ölstabrändans naturreservat, **B7**). Karta 2.

G. Områden där Skogsstyrelsen bör sluta nya naturvårdsavtal.

G1. Nordmyrasjön samt stråket mellan denna och Kerstinbomyrans blivande naturreservat i Uppsala län. Karta 1.

G2. F.d Gårsjön i Gävleborgs län. Ej visat på kartorna.

G3. F.d. Vivastbosjön nära Vivastbo i Västmanlands län. Karta 2.

H. Nytt område där Bergvik frivilligt bör avsätta lövskog

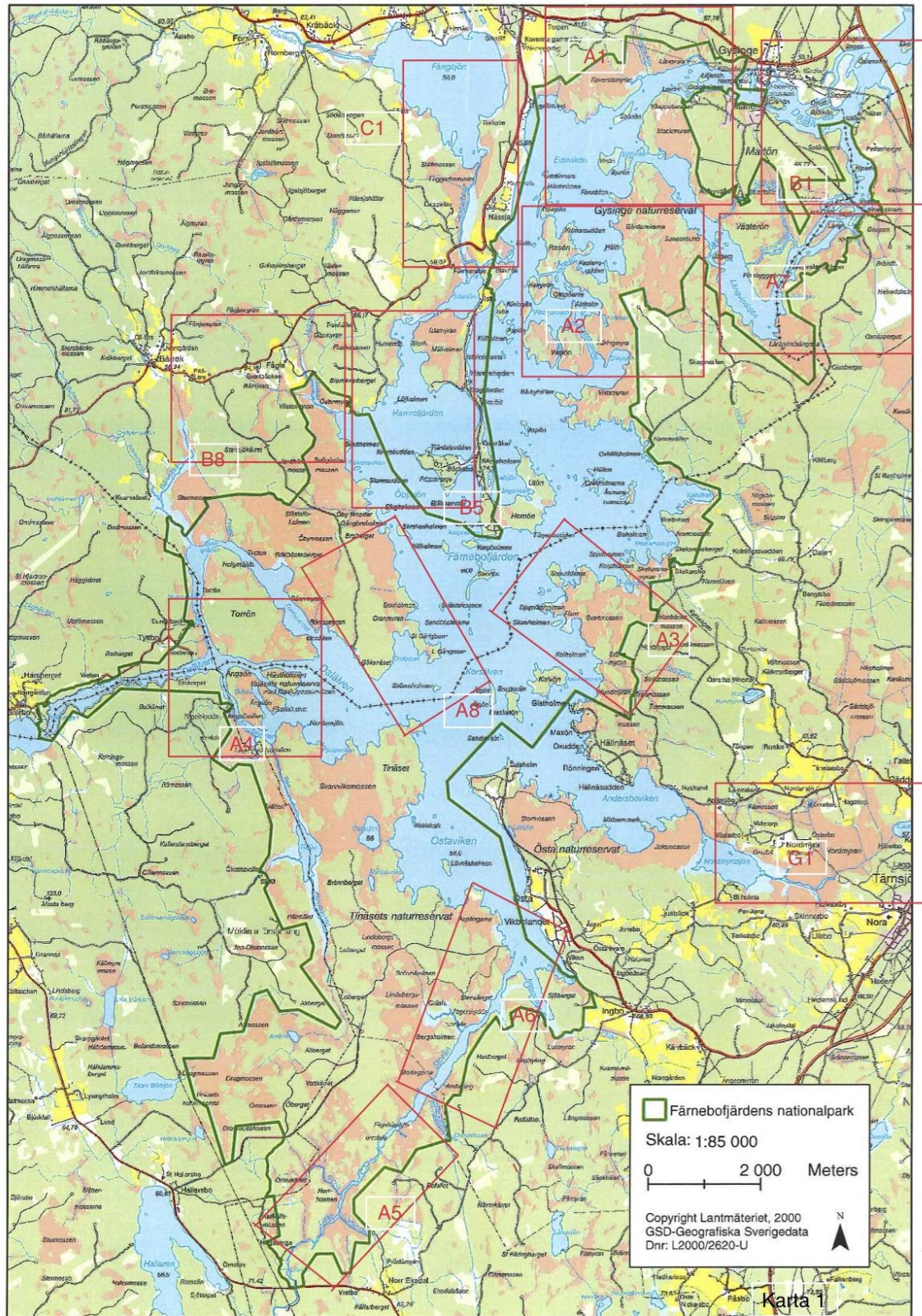
H1. Vissa björkområden i torvbrytningsområdet på Karinmossen Öst. Ej visat på kartorna.

Ytterligare områden som Skogsstyrelsen bör titta närmare på (ej med i denna utredning).

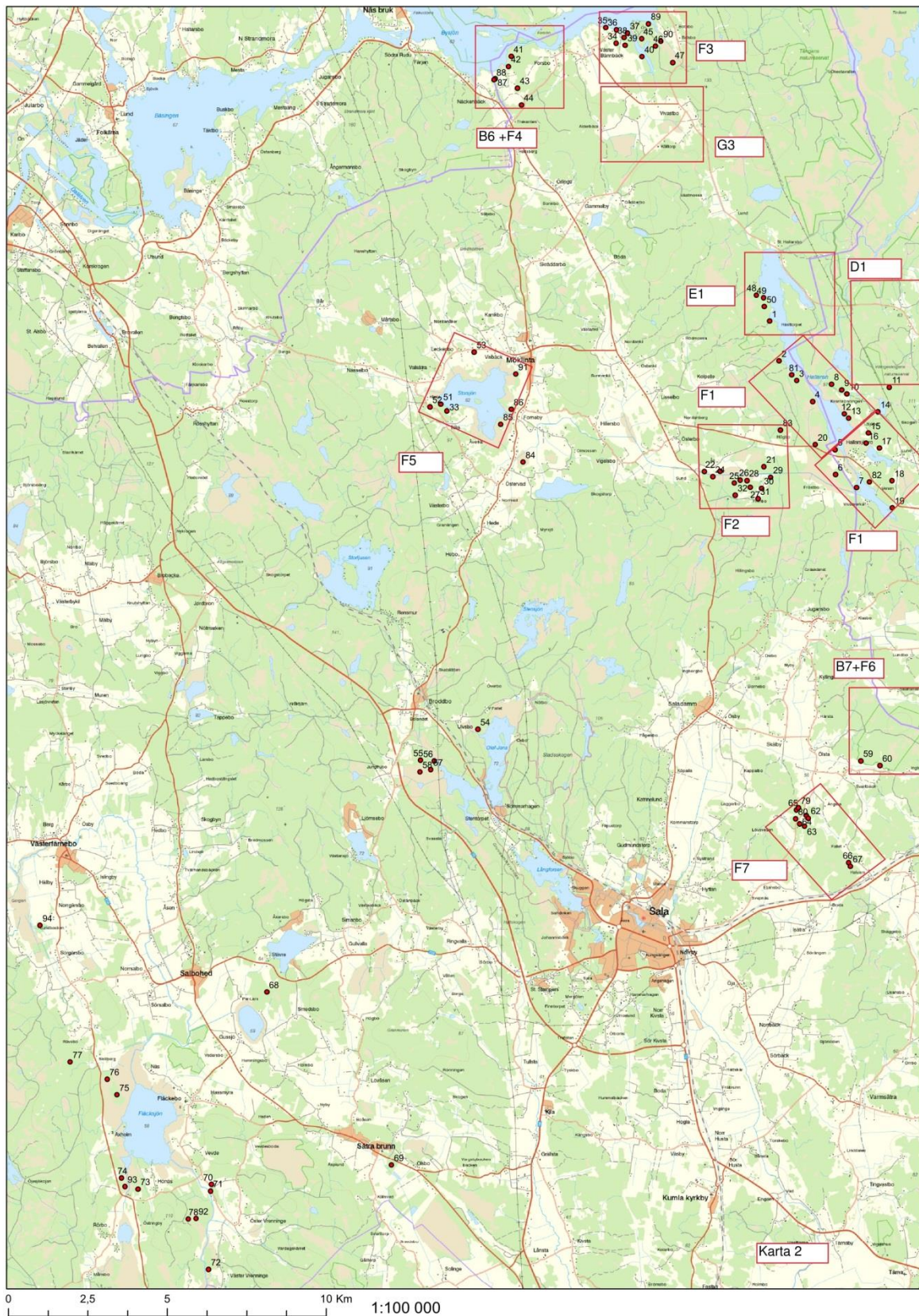
Fd Hallsjön i Huddunge.

Lövdungar v. f.d Karbosjön norr om Rödjebo.

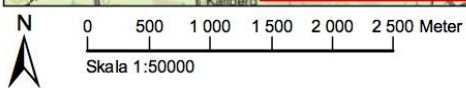
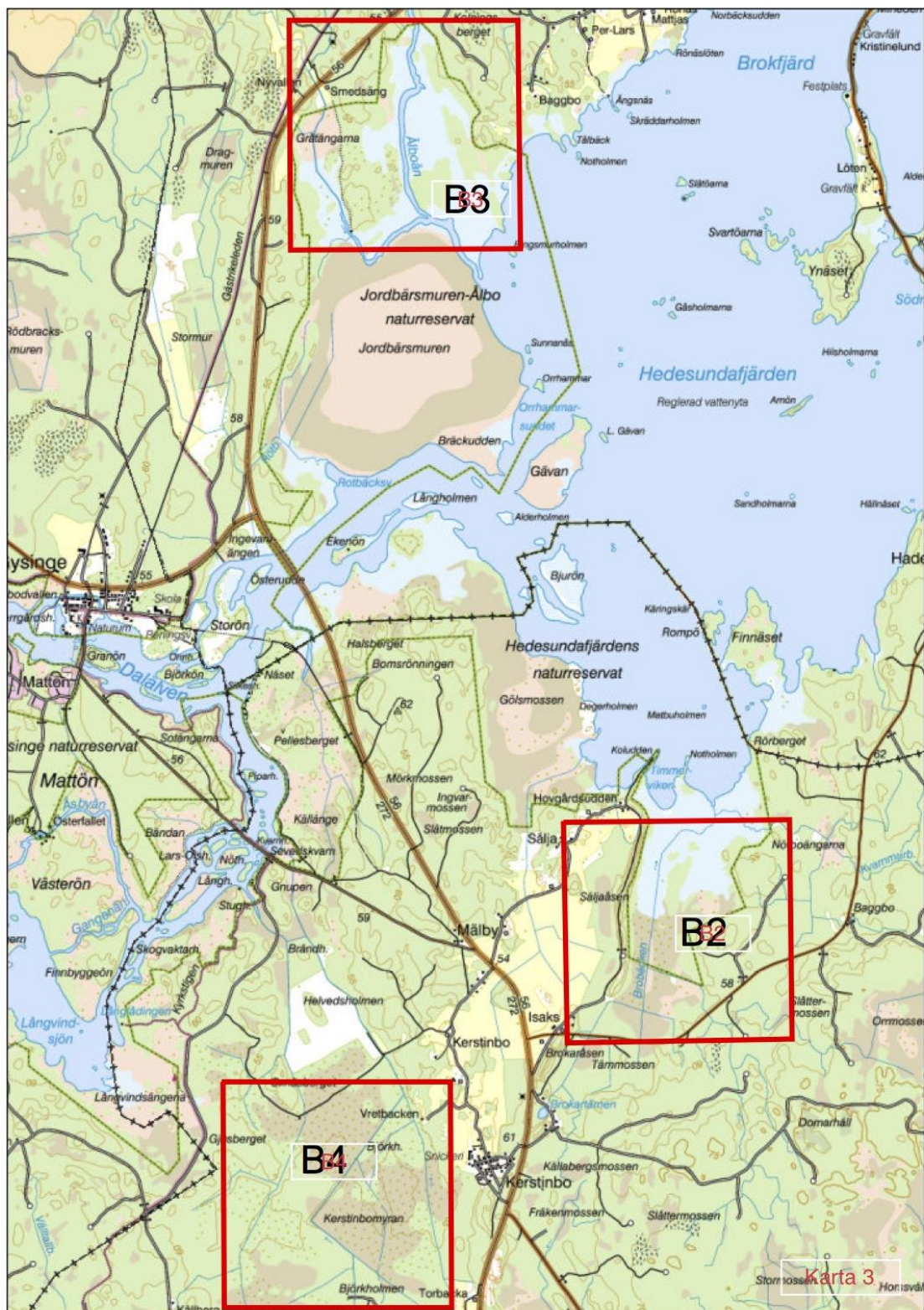
Karta 1

Karta 2

Karta 3

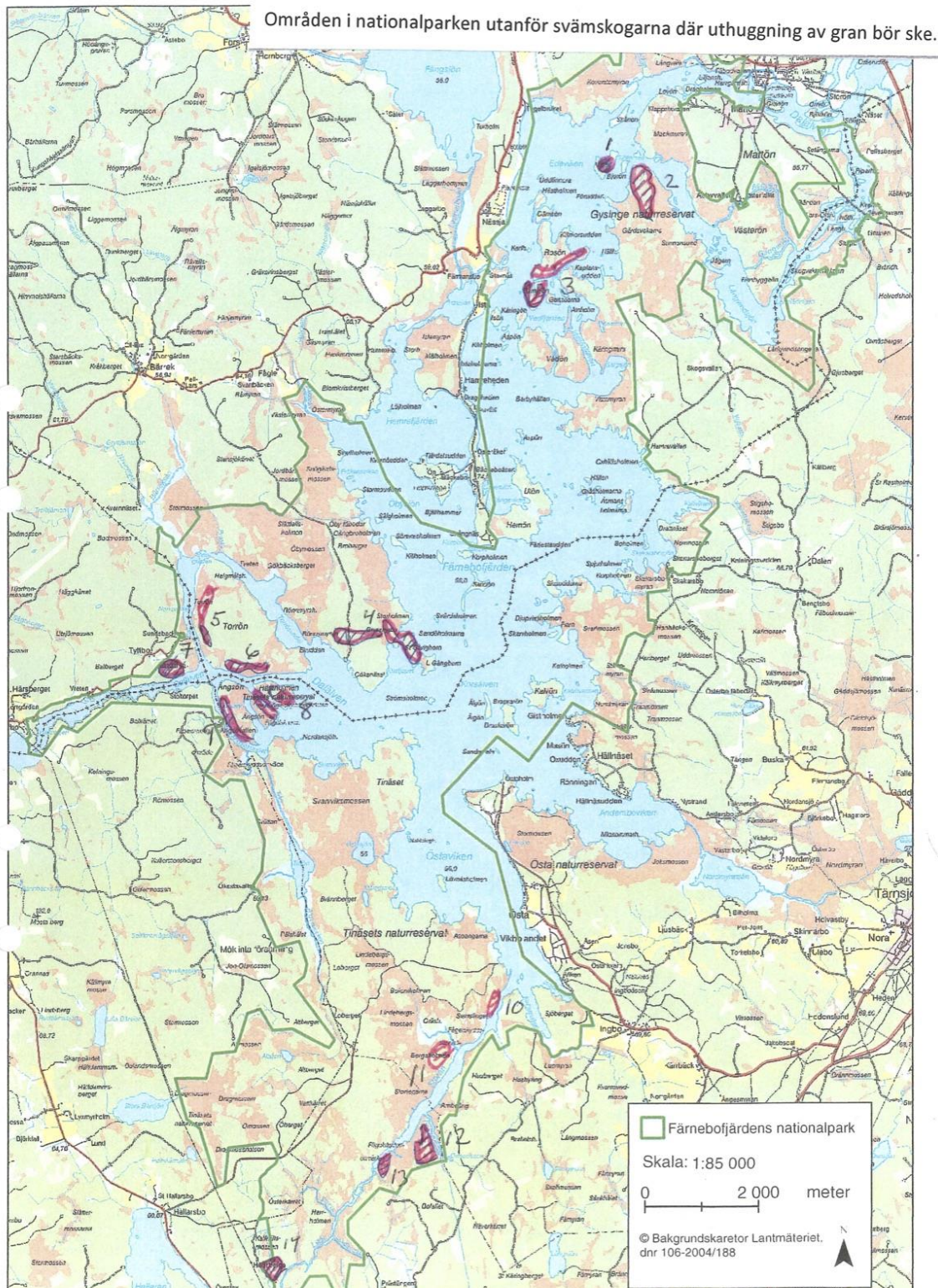
Utskriftsdatum: 2016-12-16

Kartprojektion: SWEREF99-TM
Bakgrundskartan ur allmänt kartmaterial
© Lantmäteriet 109/2037.

Karta 4

Karta 4.

Områden i nationalparken utanför svämskogarna där uthuggning av gran bör ske.

Beskrivning av områdena samt förslag till åtgärder i dem.

A. Områden i huvudsak inom Färnebofjärdens nationalpark

A1. Norra Mattön -Vinön- norra Gärdsviekarna-Koverstamyran. (tillsammans med Bergviks vitryggområde norr därom, D2). Karta 1.

På norra Mattön har det sedan ett antal år tillbaka vidtagits omfattande åtgärder – fällning/ringbarkning av gran samt ringbarkning av björk – i avsikt att göra området så attraktivt som möjligt för vitryggig hackspett. Tidigare häckade ett par på Vinön år 1976. Även i björkskogen på norra Koverstamyran, inom nationalparken och i det angränsande Bergviks Vitryggområde **D2**, har det röjts en del gran och ringbarkats björk. Inklusivt detta sistnämnda område är område **A1** så stort att det med rätt skötsel antagligen skulle kunna rymma två revir för vitryggig hackspett.

Åtgärder: Fullständig uthuggning av gran i svämskogarna och i vissa närliggande idag asprika marker – främst de inre delarna av Vinön (avverkade på 1970-talet) samt kanterna av den centrala stora skogsholmen på norra Gärdsviekarna. Se karta 4. Kontinuerligt dödande av löv så att andelen död lövved når upp till kriterienivån. Bäverpopulationen måste hållas på lägsta möjliga nivå.

A2. Vedön-arkipelagen – södra Gärdsviekarna. Karta 1.

Detta är ett klassiskt vitryggområde med 14 häckningar från år 1975 till år 1988. Även under senare år finns det observationer av vitrygg här. Tyvärr har några av öarna drabbats hårt av bäverns fällningar (värst vid Idstensundet och på Hästholmen) samt av en sjukdom – möjligen Phytophthora Root Disease – som tidigt på 1990-talet slog ut många av de strandnära klibb- och gråalarna vid fjärden.

Åtgärder: Området har genom sin storlek och lövrikedom en mycket stor potential för vitryggig hackspett förutsatt att svämskogarna samt vissa intilliggande asprika partier på främst Ramjeön och södra Rosön (se karta 4) befrias från gran och en del lövträd dödas så att andelen död lövved når upp till kriterienivån. Bäverpopulationen måste hållas på lägsta möjliga nivå.

A3. Sissuddarna -Hyndmyran. Karta 1.

Vitryggig hackspett häckade på Sissuddarna åren 1975 och 1981 och även övriga svenska hackspettarter har häckat i området. Själva Sissuddarna har några fina naturskogsliknande bestånd med framför allt äldre asp. Hyndmyran och kanterna av Hundsjöbäcken samt ytterligare ett sumpskogsstråk söder om myran hyser mycket löv, främst björk, även om år 2016 utförda röjningar längs bäcken har inneburit avverkning av betydande mängder.

Åtgärder: Vidare röjning längs Hundsjöbäcken stoppas och kvarstående löv lämnas längs bäcken fram till och med Hundsjön. Granen tas bort från svämskogen inklusive Hyndmyran. Lövträd dödas så att andelen död lövved når upp till kriterienivån.

A4. Täljkniven-Ängsön-Hästholmen-Eknäset- Torrön-Stadarna. Karta 1.

Detta område är med sina 21 konstaterade häckningar det genom tiderna bästa för vitrygg vid Färnebofjärden och därmed ett av de bästa i Sverige. Vissa år på 1970 - 80-talet fanns det två par i området. Restaurerat skulle området p. g. a. sin storlek säkert kunna hysa lika många igen. Tyvärr är det på flera håll sargat av bäverfällningar samt den sjukdom på al som nämns ovan under område **A2**. Mycket stora granar i strandkanterna på Ängsön utgör ett hinder för alarnas återkomst i större skala.

Åtgärder: Granen tas bort från svämskogarna samt i vissa intilliggande lövrika partier enligt karta 4. Särskilt bör jätTEGRANARNA i strandkanterna på Ängsön avvecklas. Lövträd dödas så att andelen död lövved når upp till kriterienivån. Bäverpopulationen måste hållas på lägsta möjliga nivå.

A5. Lillån. Karta 1.

Området kring Lillån är också ett klassiskt vitryggområde med tio konstaterade häckningar sedan år 1972. Även här utgör dock bävern ett stort problem.

Åtgärder: Granen tas bort från svämskogarna samt i vissa andra intilliggande lövrika partier enligt karta 4. Lövträd dödas så att andelen död lövved når upp till kriterienivån. Området förstärks med ytterligare frihuggna lövområden på angränsande marker tillhöriga Bergvik. Bäverpopulationen måste hållas på lägsta möjliga nivå.

A6. Storån- Aspängarna. Karta 1.

Ytterligare ett klassiskt vitryggområde med 12 häckningar sedan början av 1970-talet.

Åtgärder: Granen tas bort från svämskogarna samt i vissa intilliggande lövrika partier enligt karta 4. Lövträd dödas så att andelen död lövved når upp till kriterienivån.

A7. Västerön-Finnbyggeön-Sevedskvarn. Karta 1.

Området är stort nog för att kunna hysa tillräckligt med lövdominerad skog enligt kriteriet och har en bra blandning av asp, al och björk.

Åtgärder: Granen tas bort från svämskogarna. Lövträd dödas så att andelen död lövved når upp till kriterienivån. Bäverpopulationen måste hållas på lägsta möjliga nivå.

A 8. Gångborn m.m. Karta 1.

Detta är ett område med en stor mängd asp på framför allt halvön Gångborn och i ett brett stråk därifrån och österut nästan fram till stranden på Öbyhalvöns västsida. Vidare finns ett större rent björkbestånd (Storholmen) i nordost. Med rätt skötsel kan området utvecklas till att bli intressant för vitryggig hackspett även om det kan bli svårt att nå upp till 100 hektar lövskog i det.

Åtgärder: Granen tas bort från svämskogarna samt i hela stråket mot väster. Se karta 4. Lövträd dödas så att andelen död lövved når upp till kriterienivån.

B. Områden i närliggande befintliga eller blivande naturreservat.

B1. Storön-Edsbäckön-Björkön-Ormholmen-Näset-Pellesberget-Ingmurhammar i nuvarande Gysinge och Hedesundafjärdens Naturreservat. Karta 1.

Ett av de viktigaste områdena i detta sammanhang. Vitryggig hackspett har häckat sju gånger fr.o.m. år 1975, då främst på Storön-Edsbäckön samt på den mycket fina myrholmen Ingmurhammar i norr. Att observera är att Ingmurhammar med omgivning p. g. a. lantmäteritekniska problem ännu inte är naturreservat. Området kan med rätt skötsel hysa avsevärt mer än 100 hektar lövskog, särskilt om det förstärks av åtgärder på centrala Mattön enligt den nya skötselplan för Gysinge Naturreservat som under hösten 2016 varit ute på remiss. På Pellesberget har man i flera år successivt rensat bort gran och i mindre omfattning ringbarkat björk. Här har man också nyligen bränt ett mindre skogsparti.

Åtgärder: Granen tas fortsatt bort från svämskogarna och annan lövskog med särskild prioritet för Näset och Pellesberget. Ingmurhammar föreslås skyddat som naturreservat och rensas från gran. Lövträd dödas så att andelen död lövved når upp till kriterienivån. Åtgärderna för att gynna lövet i Gysinge naturreservat genomförs snabbare än enligt remissförslaget. Bäverpopulationen måste hållas på lägsta möjliga nivå.

B2. Brobäcken-Björkholmen i Hedesundafjärdens naturreservat. Karta 3.

En del av Hedesundafjärdens naturreservat som domineras av en stor svämskog av björk kring Brobäcken samt en större skogsholme- Björkholmen – av naturskogskaraktär och med mycket grovt löv. Två häckningar av vitrygg har hittats här.

Åtgärder: Granen tas bort i svämskogen. Lövträd dödas så att andelen död lövved når upp till kriterienivån. Bergvik har föreslagits avstå från skogliga åtgärder utom granröjning och ringbarkning av björk i den södra delen av sumpskogen – mellan reservatet och vägen Gysinge - Söderfors.

B3. Ålboån i Jordbärsmurens naturreservat. Karta 3.

Området kring Ålboån hyser stora mängder löv och här kan det bli stora arealer lövskog när den nyligen antagna nya skötselplanen, som innebär en kraftig uthuggning av gran, genomförs. Två häckningar av vitrygg har hittats här under 1970-80-talet. Tyvärr har bäver dykt upp under senare år och vållat stora skador på asparna.

Åtgärder: Den nya skötselplanen genomförs så snart som möjligt. Bäverpopulationen måste hållas på lägsta möjliga nivå.

B4. Kerstinbomyrans blivande naturreservat. Karta 3.

Kerstinbomyran är en stor utdikad myr med mycket stora mängder björk och stor andel död ved. Myndigheterna har arbetat med ett naturreservat om över 600 hektar här i ca tio år och till vintern 2017 väntas ett förslag inklusive en skötselplan skickas ut på remiss. Uppgifter från lokalbefolkningen tyder på att vitryggig hackspett fanns här regelbundet fram till åtminstone 1970-talet. Området är, rätt skött, stort nog att kunna innehålla flera revir av vitryggig hackspett.

Åtgärder: Granen röjs bort i huvuddelen av området (detta kommer troligen att föreslås i det kommande reservatsförslaget). Ringbarkning av björk kan behövas i vissa områden för att öka andelen färsk död lövved.

B5. Istamyran i Ista Naturreservat. Karta 1.

Området består av flera fina naturskogsartade och lövdominerade myrholmar på Istamyran, en naturskogsartad lövskog på halvön Ön i söder, breda kantzoner av al på den sistnämnda samt några myrholmar och uddar med grov asp på fastlandssidan i väster. Det kan knappast fås att hysa så mycket som 100 hektar lövskog, men med åtgärder kan dess kvalitet antagligen höjas så att det kanske kompenserar för kvantiteten. Ett par vitrygg häckade här år 1976.

Åtgärder: Det viktigaste, vilket också framförts till Bergvik, är att hugga bort den nu avverkningsmogna granen på två av myrholmarna och därefter lämna dessa för fri utveckling, alternativt styrning mot lövskog. Detta är naturligtvis en mycket långsiktig åtgärd som knappast kommer att få genomslag de närmaste femtio åren. Däremot kan man röja gran samt döda lövträd på Mälholmen och andra ställen. Bergvik har föreslagits lämna lövskogen kring fröplantagen på Ön som frivillig avsättning. Även här kan det dock behövas åtgärder för att döda lövträd.

B6. Bysjöholmarnas och Fullsta naturreservat i Dalarnas län. Karta 2.

Bysjöholmarnas naturreservat består av ett antal mindre öar i älvfjärden Bysjön, uppströms Färnebofjärden. Framför allt Vidön och Lillön hyser mycket lämplig biotop för vitrygg och här har också minst en häckning konstaterats på 1970-talet. Tyvärr har öarna drabbats svårt av bäverns trädfällningar. Fullsta naturreservat innehåller mycket lövskog, men med liten andel död ved. Tillsammans med de närliggande områdena kring Näckenbäck i Västmanlands och Dalarnas län som fått naturvårdsavtal under senare år (se område **F4** nedan!) skulle Bysjöholmarna-Fullsta dock kunna uppfylla kriterierna för ett vitryggrevir.

Åtgärder: Det bör undersökas om bestämmelser och skötselplan för Fullsta naturreservat kan ändras för att tillåta tillskapande av mer död lövved. Bäverpopulationen måste hållas på lägsta möjliga nivå.

B7. Ölstabrändans naturreservat. Karta 2.

Ölstabrändans naturreservat om 291 hektar utgörs av en skog som uppkom efter en stor skogsbrand år 1888. Stora delar är klassade som nyckelbiotoper p.g.a. framför allt lövvärden knutna till asp. Aspen och övriga lövträd håller dock på att trängas ut av gran.

Åtgärder: I delar, minst 50 hektar, av reservatet bör granen huggas ut så att ett optimalt vitryggrevir på ca 100 hektar kan skapas tillsammans med de avtalsområden som bildats i närområdet (**F6+ F7**). En del lövträd bör dödas.

B8. Fågle blivande naturreservat. Karta 1.

Detta område består av en mosaik av fina lövdungar och öppen jordbruksmark och länsstyrelsen i Gävleborg avser att göra det till naturreservat. Med vissa planerade additioner av lövrika hyggen i

väster kan området antagligen, trots sin relativa litenhet, med rätt skötsel bli intressant för vitryggig hackspett.

Åtgärder: Arbetet med reservatet inklusive dess skötselplan måste prioriteras. Granen måste röjas bort och en del lövträd dödas så att kriterierna för mängd död lövved uppfylls.

C. Områden i föreslaget men stoppat naturreservat.

C1. Laggarboån-södra Fängsjön. Karta 1.

Området är mycket varierat med många fina aspbestånd och björkrika lövkärr. Vitrygg har häckat här vid minst ett tillfälle under tidigt 1980-tal. Det har länge funnits ett reservatsförslag för området, dock otillräckligt till sin omfattning. Trots detta har kommunen stoppat ärendet, enligt uppgift p. g. a. att ett reservat skulle "hindra myggbekämpningen".

Åtgärder: Området bör med hänsyn till sina höga naturvärden ges ett relevant skydd i form av naturreservat. Granen måste bort från svämskogen och andra lövrika delar och lövträd dödas i sådan omfattning att kriteriet för mängden död lövved nås.

D. Bergviks Vitryggområden

D1. Vänsterberget m.m. Karta 2.

Detta är ett av Bergviks två "vitryggområden" vid Färnebofjärden, d. v. s. ett område som ska, åtminstone på sikt, innehålla förutsättningar för att häckande vitryggpar. Barrskog har avverkats, aspar lämnats och det har sedan bränts i vissa delar. Området har dock inte skötts enligt plan under senare år vilket skapat ett stort eftersläpande skötselbehov.

Åtgärder: Bergviks skötselplan för området måste ses över och sedan snarast implementeras. Framför allt måste den tätt uppväxande unga granskogen tas bort. Området bör kompletteras med lövrika områden närmare gränsen till Färnebofjärdens nationalpark.

D2. Koversta (tillsammans med angränsande områden i nationalparken, A1). Ej med på kartorna.

Bergviks andra vitryggområde kring Färnebofjärden. Här finns bl.a. betydande arealer med alsumpskog och en del död ved har skapats. Tillsammans med delar av nationalparken (A1) kan detta område, rätt skött, kanske erbjuda möjligheter för två par vitryggiga hackspettar.

Åtgärder: Skötselplanen bör ses över, och vid behov bör ytterligare gran tas bort och mer död lövved skapas.

E. Vitryggområde på Sveaskogs mark

E1. Mellersta Hallaren. Karta 2.

Detta område består av sammanlagt ca 100 hektar lövskog, spridda över ett lite större område, som tagits fram genom uthuggningar av gran inom Sveaskogs 15- % - område vid Hallaren och nära den södra gränsen av Färnebofjärdens nationalpark. Ett ganska stort område på norra Ramsön, 21 hektar, har bränts år 2013 och 17 hektar har sedan inhägnats för att slippa älgbetning av lövåterväxten. Även i övrigt kännetecknas Sveaskogs marker här av många kvarlämnade träd och små, ofta vindlande hyggen, ett typexempel på hur svenskt skogsbruk borde se ut överallt!

Åtgärder: Mer lövträd bör dödas så att kriteriet för död lövved uppnås över hela området. Asp bör generellt sparas på Sveaskogs hela markinnehav här.

F. Områden med naturvårdsavtal, upprättade av Skogsstyrelsen på privat mark

Inom 15 km från Färnebofjärdens nationalpark har Skogsstyrelsen i Uppland-Västmanlands distrikt sedan mitten av 1990-talet fått till stånd ett stort antal naturvårdsavtal med syftet att skapa lämpliga biotoper för vitryggig hackspett. Uthuggning av gran och i många fall ringbarkning av björk/höghackspett har genomförts. Resultatet är överlag mycket bra och de flesta nedan redovisade områden, i några fall i förening med närliggande reservat och/eller frivilliga avsättningar, bör kunna uppfylla kriterierna för optimala vitryggrevir. Antagligen kan det dock behövas fler avtal vid Bännbäck och framför allt Storsjön. I några fall kan också ytterligare uthuggning av gran eller dödande av lövträd behövas.

F1. Hallaren. Karta 2. Observera två områden á 500 hektar.

Sjön Hallaren sänktes kraftigt i början av 1900-talet och på den forna sjöbotten har lövet uppenbarligen gynnats på många ställen. Antalet naturvårdsavtal här är idag 25 med en sammanlagd yta av strax över 100 hektar. De fyra norra områdena (1 samt 48-50 enligt numreringen på Karta 2) om 19,2 hektar bör dock räknas som del av område **E1** på Sveaskogs mark. Övriga 21 områden om ca 80 hektar vid sjöns mellersta och södra delar ligger utspridda inom ett område om ca 1000 hektar, men i och med att de generellt har mycket hög kvalitet samt att de flesta ligger strandnära och utgör ledlinjer för fåglarnas födosök kan man nog hävda att de väl uppfyller kriterierna för ett optimalt vitryggrevir.

F2. Kilsån. Karta 2.

I detta område finns det idag 11 naturvårdsavtal om sammanlagt 44 hektar. Inklusiva väsentliga frivilliga avsättningar finns det här närmare 100 hektar lövskog väl samlat inom 500 hektar och området synes uppfylla kriterierna för ett optimalt vitryggrevir. Området är, liksom det föregående **F1** Hallaren, strategiskt beläget ur spridningssynpunkt längs vattenleden från Storsjön i Möklinta, via Hallaren till Lillån och Storån i Färnebofjärdens nationalpark

F3. Bännbäck. Karta 2.

I det småbrutna jordbrukslandskapet kring Öster Bännbäck finns 12 naturvårdsavtal om sammanlagt 59 hektar. Kvaliteten på bestånden är hög ur vitryggsynpunkt, men det vore önskvärt om området kunde kompletteras med ytterligare naturvårdsavtal kring angränsade Väster Bännbäck. Bergvik bör även bevara angränsande delar av björksumpskogen i öster.

F4. Näckenbäck (tillsammans med Bysjöholmarnas och Fullsta naturreservat, B6). Karta 2.

Kring Näckenbäck finns på Västmanlandssidan sex naturvårdsavtal för vitrygg om sammanlagt 28 hektar. Tillsammans med ytterligare några avtal på Dalasidan samt Bysjöholmarnas och Fullsta naturreservat, **B6**, uppfyller området kriterierna för ett optimalt vitryggrevir med råge.

F5. Storsjön i Möklinta. Karta 2.

Runt Storsjön finns åtta naturvårdsavtal för vitrygg om sammanlagt 34 hektar. Områdena är alla av hög kvalitet, men deras sammanlagda areal är sannolikt för liten för att de ska kunna utgöra ett optimalt vitryggrevir. Dessutom ligger område 84 lite långt från de övriga. Ytterligare arealer bör därför eftersökas och avtal om dessa tecknas.

F6+F7. Ölsta. Karta 2.

I anslutning till Ölstabrändans naturreservat, **B8**, har Skogsstyrelsen tecknat avtal för två områden om sammanlagt 5,5 hektar, **F6**. En bit längre åt sydväst finns ytterligare nio avtalsområden om sammanlagt ca 30 hektar, **F7**. Förutsatt att åtgärder för att röja gran på minst 50 hektar inom

närliggande delar av reservatet kan genomföras kan det skapas ett optimalt revir för vitrygg. Om inte detta kan genomföras bör fler naturvårdsavtal tecknas i området.

G. Områden där naturvårdsavtal bör slutas

G1. Nordmyrasjön samt stråket mellan denna och Kerstinbomyrans blivande naturreservat i Uppsala län. Karta 1.

Norr om Nordmyrasjön utbreder sig ett stort sammanhängande område av sumpskog med björk som dominerande trädslag. Det finns också en del al samt, lokalt, asp. Sammanlagt rör det sig om över 200 hektar, ett mycket stort område för dessa landsändar. Detta gör det till det mest intressanta utanför redan skyddade områden att utveckla! Vissa gallringar har gjorts i de västra delarna, men huvuddelen är att se som naturskog. I väster ansluter området till ett mycket fint internt bevarat område på Bergviks mark med holmar och skogskanter med mycket asp och en del ek. Ett antal holmar med asp norr och söder om sjön ökar områdets värde som presumtivt vitryggrevir.

Åtgärder: Naturskyddsföreningen har i många år arbetat hårt för att få länsstyrelsen i Uppsala län att påbörja ett arbete med reservat för området, dock hittills utan framgång. Detta är mycket märkligt m.h.t. områdes storlek och stora naturvärden. Det är måhända en mer framkomlig väg att låta Skogsstyrelsen söka få till stånd en rad avtal för området inklusive i det likaledes lövrika stråket mellan Nordmyrasjön och Kerstinbomyran. Skötselåtgärder som att rensa ut gran, ringbarka björk och eventuellt något glesa ut björkbestånden kan då tas med i avtalen. Eftersom området är mycket stort vore det rimligt om länsstyrelsen förde över pengar för avtalen till Skogsstyrelsen.

G2. F.d Gårsjön i Gävleborgs län. Ej visat på karta.

Detta område, som ligger längs vägen mellan Österfärnebo och Horndal ca 12 km från nationalparken, utgörs av en björkskog på en utdikad sjö, f.d. Gårsjön. Bävvar har dämt frånflödet så att delar av björkskogen har dött och blivit mycket attraktiva för hackspettar. Detta gäller också en del angränsande fina aspbestånd där uppenbarligen både gröngöling och gråspett häckar. Fem arter hackspettar har setts under en och samma morgon vid två besök i mars 2015 och 2016. I området finns även andra skyddsvärda arter som sångsvan, trana, orre och stjärtmes.

Åtgärder: Skogsstyrelsen i Gävleborg län varskoddes våren 2015 om områdets naturvärden och har sedan gjort försök att få till stånd ett naturvårdsavtal för området. Markägarna har inte varit intresserade, men samtidigt menat att det "inte kommer att hända något här". Det förefaller dock som om de sedan dess rivit bäverdammen och sökt dika ut vissa delar. Området bör noggrant karteras av Skogsstyrelsen eller länsstyrelsen och de värdefulla områdena måste få ett långsiktigt skydd.

G3. F.d. Vivastbosjön i Västmanlands län. Karta 2.

Området utgörs av en sänkt sjö med mycket björk och en hel del asp. Det ligger strategiskt i landskapet nära Hallaren, nationalparken och Bännbäck. Om barret – främst gran – huggs ut här skulle området kunna bli högtintressant, särskilt om avtal också kunde tecknas för ett antal närbelägna och mycket fina aspdungar. Vitrygg eftersöktes här flera gånger under 1970-talet, men p.g.a. den stora mängden barrträd vet vi idag att det inte är så intressant utan åtgärder.

Åtgärder: Hugg ut barret samt döda lövträd. Gör även avtal för kringliggande aspdungar

H. Nytt område där Bergvik frivilligt bör avsätta lövskog

H1. Karinmossen Öst. Ej visat på karta.

På gammal torvbrytningsmark finns relativt stora arealer björkskog kring Bjursjön-Högbackarna-Midsommarbacken nordost om Karinmossen, norr om Gysinge.

Åtgärder: Naturskyddsföreningen har i skrivelse av december 2015 vädjat till Bergvik att bl.a. bevara de stora arealerna av björkskog och låta dem utvecklas till vitryggbiotop. Detta betyder att rensa dem från gran och ringbarka en del träd.

Ytterligare områden som Skogsstyrelsen bör titta närmare på

Fd Hallsjön i Huddunge i Uppsala län.

Lövdungar väster om f.d Karbosjön norr om Rödjebro i Uppsala län.

Tack!

Ett hjärtligt tack till SNF:s länsförbund i Gävleborg, Uppsala, Västmanland och Dalarna som finansierat detta projekt. Ett särskilt tack också till Håkan Kling på Skogsstyrelsens i Uppsala-Västmanland distrikt som varit till ovärderlig hjälp med att ta fram material om och i fält visa det mycket stora arbete han med kollegor utfört med avtal för att skapa områden lämpliga för vitryggig hackspett. Tack även till Ellen Salomonsson vid samma distrikt av Skogsstyrelsen samt Robert Ahlberg, länsstyrelsen i Gävleborgs län, som också varit mycket hjälpsamma.

Gysinge den 19 december 2016.

Stig Holmstedt